

İstanbul Kadı Sicillerindeki Arapça Kayıt Örnekleri

Mehmet Akman*

Özet: Arapça kadı sicillerinden yararlanma ve bunların çevirisi ek bir uzmanlık gerektirir. Arapça bilgisinin yanı sıra nitelikli tercüme şarttır. Birkaç örnek dışında bu alanda çalışılmamıştır. Yazı Arapça siciller üzerinde çalışacakların işini kolaylaştırma amacı taşımaktadır. Bu kayıtların ilk dönemlerden itibaren gösterdiği seyir de sergilenmiş olacaktır. Kayıtların bir kısmının niçin Arapça tutulmuş olduğu meselesi tartışmalıdır.

Anahtar kelimeler/ Mahkeme, kadı sicilleri, Arapça şer'îye sicilleri, İstanbul kadı defterleri

Abstract: Basic aim of this article is to help legal historians working on translation of Arabic kadi sicills into Turkish. In addition to that, Arabic written registers's way of content and scope will be presented through the classical period. It's known that using of Arabic registers needs further expertise and lack of guidance in this sphere is clear. The reason for Arabic preference is controversial.

Key words: Kadi court, kadi registers in Arabic, Istanbul kadi registers.

Giriş

Bu çalışmanın temel amacı klasik dönem Osmanlı kadı defterlerinde sıkça rastlanan Arapça kayıtların araştırmacılar tarafından okunup çevrilebilmesinin kolaylaştırılmasıdır. Bunun yanı sıra Arapça kayıtların ilk dönemlerden itibaren biçim ve içerik bakımından takip ettiği seyir de sergilenmeye çalışılacaktır. Arapça kayıtlardan yararlanma ek bir uzmanlık gerektirmektedir. Bu konudaki kılavuz eksikliği de barizdir.¹ Çalışmada İstanbul 2010 Kültür Başkenti Ajansı'nın desteğiyle Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) tarafından yürütülen ve bu satırların yazarının da katkıda bulunduğu "İstanbul Kadı Sicilleri" projesi çerçevesinde yayımlanan defterlerdeki kimi örneklere yer verilecektir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

1 İlk çalışmalardan biri olarak bkz. İsmail Güler, "Bursa Sicillerinden Arapça Kayıt Örnekleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 15, sy. 1 (2006), s. 113-132.

Kayıtların bir kısmının niçin Arapça tutulmuş olduğu meselesi tartışmalıdır. Bazı izah denemeleri yapılabilir. Adli bürokrasinin henüz yapılanmasını tamamlamadığı ve Arapçanın bu dönemde ilim aleminde hâlâ baskın dil olduğu söylenebilir. Türkçenin hukuk dili olarak henüz büyük oranda kabul görmemesi de buna eklenebilir. Sak mecmualarında yer alan tip yazım örneklerinin sûre ezberler gibi ezberlenmesi kâtiplere kolay ve cazip gelmiş de olabilir.

Osmanlıca ve Arapça dışında tutulan sicil olup olmadığı merak konusudur. Rumca kayıtlar olduğu yolunda bir bilgi aktarılmışsa da bu husus tetkike muhtaçtır.² Arnavutluk şer'îye sicilleri üzerine yapılan bir araştırmada, Arnavutça sicil örnekleri olup olmadığına temas edilmemiştir.³

Vakfiyeler, tereke kayıtları, köle âzâdları, nafaka takdîrleri, kefalet kayıtları, terekeleri Beytülmalce zapt edilen kimselerin muhalledâtlarından istihkak talebine ilişkin kayıtlar ve gayrimenkul alım satımları çoğunlukla Arapça kaleme alınmıştır. Ayrıca kadınların göreve başlama tarihleri yine Arapça düşülmüştür.

Hüccet tasdik kayıtları da Arapçadır: **el-Emru hasbemâ hurrîre fîhi harrarahu el-abdü'l-fakîr ileyhi ta'âlâ Mustafa b. Receb el-kassâmü'l-askerî bi-Galata ve tevâbi'ihâ ufiye anhümâ.**⁴ Diğer tasdik ibareleri için Kütükoğlu'nun çalışmasına bakılabilir.⁵

Arapça kayıtların tercümesinde düz çeviri yerine zengin/nitelikli çeviri yapılmış, ağdalı olmamak kaydıyla devrin üslûbunun yansıtılmasına gayret edilmiştir. Şuhûdü'l-hâle yer verilmemiştir.

Ödünç İkrarı

أقر علي بن طورمان بان عليه و فى ذمته من القرض الحسن لأمير بن مصطفى خمسة
آلاف درهمٍ رائجٍ و صدقه المقر له المزبور وجاهاً و على هذا وقع الحكم و التحرير فى اواخر
رجب المرجب لسنة اربع و عشرين و تسعمائة

2 Fethi Gedikli, "Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Şer'îyye Sicilleri", *TALİD, Türk Hukuk Tarihi Sayısı*, c. 3, sy. 5 (2005), s. 188.

3 Shaban Sinani, "Berat (Belgırat) Şehri Şer'îye Sicil Defteri (Mahkeme Kayıt Defteri) Arnavutluk ve Doğu Bölgeleri İlişkileri Hakkında Ansiklopedik Bir Hazine", *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, sy. 33 (2005) http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/33-145-151.pdf

4 Galata 65, v. 5b-1.

5 Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul: Kubbealtı, 1994, s. 350-352. Ayrıca bkz. Mehmet İpşirli, "İlmiye Mensublarının İmza ve Tasdik Formülleri", *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler*, İstanbul: İÜEF Yayını, 1988, s. 177-200.

Ali b. Toraman nâm kimse, üzerinde ve zimmetinde Emir b. Mustafa'ya karz-ı hasenden râyicü'l-vakt beş bin akçe borcu olduğunu ikrâr etti. Mukar-run lehü'l-mezbûr, mukırr-ı mezbûru vâki' ikrârında bi'l-muvâcehe tasdîk etti.

Vaka'a'l-hükm ve't-tahrîr fi evâhiri Recebi'l-mürecceb li-sene erba'a ve işrîn ve tis'a mie.⁶

Mükâtebe Yoluyla Köle Azadı

اقر و اعترف بالي بن محمد بانه قد كاتب عبده و مملوكه حمزة بن عبدالله المعترف بالرق له المتوسط القمة افرق الحاجبين اصفر اللون غنمي العينين چركزى الاصل مسلم الملة على خدمة تسع سنين و قبل العبد الموصوف المزبور الخدمة المذكورة فى المدة المضروبة و صدقه المقر له المزبور وجاهاً و شفهاً جرى ذلك و حرر فى ٣ شعبان سنة ٤٢٩

Bâli b. Mehmed, kendisine rıkkını itiraf eden, orta boylu, açık kaşlı, sarışın, koyun gözlü, Çerkez asıllı, Müslüman, Hamza b. Abdullah nâm abd-i memlûkini dokuz sene hizmet etmesi mukabilinde kitâbete kestiğini ikrar ve itiraf etti. Vasıfları zikredilen abd-i mezkûr da müddet-i mezkûrede hizmet etmeyi kabul etti ve mukırr-ı mezbûru vicâhen ve şifâhen tasdîk etti.

Cerâ zâlike ve hurrîre fi 3 Şa'bân sene 924.⁷

Küçük Kıza Nafaka Takdir Edilmesi

هذه حجة صحيحة شرعية و وثيقة صريحة مرعية عن ذكر ما فرض و قدر لنفقة الصغيرة المدعوة نفيسة بنت قاپوجى مصطفى لمأكولها و ملبوسها و لسائر ما لا بد لها من الحوائج اللازمة كل يوم درهم و نصف من الدراهم الرائجة فضى جد يد بطلب امها المسمى قية باشا بنت حمزة فرضاً و تقديرأ صحيحاً شرعياً عاريةً عن شائبة البطلان و الفساد معتبرأ لدى الحكام جرى ذلك و حرر فى اوائل ربيع الأول سنة ١٤٩

İşbu, Nefise bt. Kapıcı Mustafa nâm sagîrenin me'kûlâtı, melbûsâtı ve sâir havâic-i lâzimesi için, Kaya Paşa bt. Hamza nâm annesinin talebiy-

6 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 924-927 / M. 1518-1521)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 71 [v. 2a-5, Receb 924 / Ağustos 1518].

7 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 924-927 / M. 1518-1521)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 74 [v. 3a-3, 10 Ağustos 1518].

le râyicü'l-vakt yevmî bir buçuk akçenin farz ve takdir edildiğini gösteren, hükkâm indinde müteber ve butlan şâibesinden ârî, sahih, şer'î bir hüccet ve sarîh, mer'î bir vesikadır.

Cerâ zâlike ve hurrîre fî evâli Rebî'ilevvel sene 941.⁸

Küçük Kıza Nafaka Takdir Edilip Annesine Borçlanma İzni Verilmesi

فرض و قدر الحاكم لنفقة الصغيرة زليخا بنت عثمان بن علي و لسائر مهماتها كل يوم من تاريخ هذا الكتاب درهماً واحداً و نصف درهمٍ بطلب أمها خديجة بنت نصوح علي المال المتوفى عثمان و أذن لها بان تستدين المبلغ المفروض و تصرفه إلى الصغيرة المذكورة و ترجع بما استدنته عليه وقت الظرف بذلك فرضاً و إذناً صحيحين شرعيين وقع التحرير في اواسط ربيعين سنة ٤٥٩

Hâkim, Züleyha bt. Osman b. Ali nâm sagîrenin nafakası ve sâir mühimmâtı için, Hatice bt. Nasuh nâm annesinin talebiyle, müteveffâ Osman'dan [irs-i şer'le kendisine intikal eden] mallardan alınmak üzere tarih-i kitâbdan itibaren yevmî bir buçuk akçe farz ve takdir etti. Hâkim, meblağ-ı mefrûzu [vakt-i hâcette] istidâne edip sagîre-i mezkûreye sarf etmesine ve vakt-i zaferde rucû' etmesine anneye izin verdi.

Vaka'a't-tahrîr fî evâsıtı Rebî'ayn sene 954.⁹

Şahsın Mahkemeye Gelmesine Kefil Olma

قد كفل نقولا بالنفس قوسته بن مرقوا عند الطلب وقع التحرير في اوائل جمادى الآخرة سنة

٣٥٩

Nikola, hîn-i mutâlebede Kosta b. Markova'nın nefisine kefil oldu.

Vaka'a't-tahrîr fî evâhiri Cemâziyelâhir sene 953.¹⁰

8 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil (H. 940-942 / M. 1534-1536)*, haz. Kenan Yıldız, İstanbul: İSAM, 2010, s. 148 [v. 30a-2, 10 Eylül 1534].

9 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549)*, haz. Nuray Güler, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 77 [v. 7a-1, 4 Haziran 1547].

10 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549)*, haz. Nuray Güler, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 93 [v. 11a-2, 27 Ağustos 1546].

Ödünç Alınıp Karşılığında Evin Rehin Verilmesi

اقر و اعترف الذمی منول بن طوغان عن قرية چنكل بأن عليه و فی ذمته من مال یانی بن منول الحلاج بمعاملته مبلغ الف درهم فضی رائج الوقت من جمادی الآخر ورهن البيوت من قرية مزبور للمبلغ المرقوم المقبوض البيت المذكور المحدودة بر طرف طريق عام و بر طرف دریا و بر طرف میخال اسبنقجی اوینه بر طرف طريق عام وقع التحرير فی اواسط جمادی الآخر سنة ۳۵۹

Karye-i Çengel'den Manol b. Doğan nâm zimmî, Hallâç Yani b. Manol'la yaptığı muameleden dolayı üzerinde ve zimmetinde evâsıt-ı Cemâziyelâhirde râyicü'l-vakt bin akçe deyni olduğunu ve karye-i mezbûrede vâki bir taraftan tarîk-ı âm, diğer taraftan derya, öbür taraftan Ispanakçı Mihal'in evi ve diğer taraftan da yine tarîk-ı âm ile mahdûd evini deyn-i mezkûr mukabilinde rehin verdiğini ikrar ve itiraf etti.

Vaka'a't-tahrîr fî evâsıtı Cemâziyelâhir sene 953.¹¹

Ödünç Alınması

اقر مقر یانی بن بترو عن قرية قاضی بأن عليه و فی ذمته من مال محمد بك بن عبدالله السلاحی بمعاملة مزبور محمد بك مبلغ الف ومائة درهم فضی رائج الوقت الفه من القرض و باقیه من ثمن القباء المقبوض متحلا غیر القرض من غرة رجب المرجب لسنة ثلث و خمسين تسعمائة الى سنة كاملة و كفلت ارينة بنت یورکی كفالة صحیحة شرعية وقع التحرير فی اواخر شعبان سنة ۳۵۹

Kadı karyesinden Makriyani b. Petro, Silahdâr Mehmed Bey ile yaptığı muameleden dolayı üzerinde ve zimmetinde râyicü'l-vakt bin yüz akçe deyni bulunduğunu ikrar etti. Bunun bin akçesi karzdan, kalanı ise müşterâ-yı makbûz kabâ bahâsındandır. Karz dışındaki miktar 953 senesi gurre-i Receb-i müreccebinden bir sene tamamına müecceldir. Erin b. Yorgi borca kefil oldu.

Vaka'a't-tahrîr fî evâhiri Şa'bân sene 953.¹²

11 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549)*, haz. Nuray Güler, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 97 [v. 12b-2, 13 Ağustos 1546]. Bu kayıttaki yazım hataları ve Arapça ve Türkçenin birlikte kullanılması dikkati çekmektedir.

12 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549)*, haz. Nuray Güler, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 112 [v. 18b-2, 25 Ekim 1546].

Arazi Satışı

اقر و اعترف توما بن ياني بأنه باع من حامل هذا الكتاب ديمتری بن تيرانوز و هو إشتري منه ما هو له و ملكه الى حين صدور هذا العقد منهما و ذلك الحديقة الكان في قرية قاضي بقرب اسكدار المحدود بملك يوركي و بملك ياني و بملك ممي و بملك ياني المزبور بجملة الحدود بثمان معين مقبوض قدره اربعمائة درهم فضي رائج الوقت بيعاً و شراءً صحيحين شرعيين فصدقه المشتري المزبور وقع التحرير في اواخر شوال المكرم سنة ٣٥٩

Toma b. Yani, işbu akdin kendilerinden sudûruna kadar sahibi ve maliki olduğu, Üsküdar kurbundaki Kadı karyesinde kâin, bir taraftan Yorgi mülkü, diğer taraftan Yani mülkü, öteki taraftan Memi mülkü ve diğer taraftan da mezbûr Yani mülkü ile mahdûd bahçesini cümle hudûduyla râyicü'l-vakt dört yüz akçe semen-i muayyen-i makbûzla işbu hâmil-i kitâb Dimitri b. Tıranoz'a bey' ettiğini ikrar ve itiraf etti. Müşterî-yi mezbûr da onu tasdik etti.

Vaka'a't-tahrîr fî evâhiri Şevvâli'l-mükerrem sene 953.¹³

Evin İstiğlâl Yolu ile Satılması

اقرت و اعترفت المرأة المدعوة رينة بنت مريوس بانها باعت من حامل هذا الكتاب قاسم بك بن عبد الله و هو اشترى منها [ما هو لها] و ملكها و تحت تصرفها الى حين صدور هذا العقد منهما و ذلك المنزل الكائن في قرية قاضي المشتمل على بيت سفلى المحدود بملك بر جانبي طريق عام و بملك يوركي الخياط و بملك مرايد و بملك قوسته بجملة الحدود وكافة الحقوق و التوابع و اللواحق بثمان معين و مبلغ مابين قدره الف و خمسمائة درهم فضي رائج الوقت مقبوض اقراراً شرعياً فصدقه المشتري المزبور وجهاً ثم آجر بايع المزبور من غرة ذي القعدة سنة ٦٥٩ الى سنة كاملة اجارةً صحيحة شرعية مبلغ مائتي درهم فضي رائج الوقت اجارة وقع التحرير في اواسط شوال المكرم سنة ٦٥٩

Rina bt. Maryos nâm hâtun işbu akdin kendilerinden sudûruna kadar sahibi ve maliki olduğu, elinde ve taht-ı tasarrufunda bulundurduğu, Kadı karyesinde kâin, tahtanî bir evi hâvî olan, bir taraftan tarîk-ı âm, diğer taraftan hayyât Yorgi mülkü, öteki taraftan Merayid mülkü ve diğer taraftan da Kosta mülkü ile mahdûd bulunan cemî'-i mülk menziline cümle hudûdu ve kâffe-i hukukuy-

13 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil (H. 953-955 / M. 1546-1549)*, haz. Nuray Güler, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 125 [v. 23b-3, 23 Aralık 1546].

la ve tevâbi‘ ve levâhıkıyla râyicü'l-vakt bin beş yüz akçe semen-i muayyen-i makbûzla hâmil-i kitâb Kasım Bey b. Abdullah'a bey' ettiğini ikrar ve itiraf etti. Müşterî-i mezbûr, mukırra-i mezbûreyi bi'l-muvâcehe tasdîk etti. Bâyi'a-i mezkûre sonra menzil-i mezbûru 956 senesi gurre-i Zilka'desinden bir sene tamamına râyicü'l-vakt iki yüz akçe ücret-i kira ile müşteriden icâreye aldı.

Vaka'a't-tahrîr fî evâsıtı Şevvâli'l-mükerrem sene 956.¹⁴

Vakıftan Ödünç Alınması

اقر محمود بن مصطفى بان عليه و فى ذمته لوقف المرحوم حاجى محمد بمعاملة متوليه يحيى مبلغ خمسمائة و ثلث و ستين درهما فضيا رائجاً فى الوقت اما خمسمائة درهم منه من القرض و الباقي من ثمن القباء المشتري المقبوض مؤجلاً غير القرض من غرة محرم الحرام سنة ٨٥٩ الى سنة كاملة اقراراً شرعياً فصدقه المتولى المزبور وجاها ثم كفل بجملة المبلغ المرقوم محمود بن على كفالة صحيحة

Mahmud b. Mustafa, üzerinde ve zimmetinde merhûm Hacı Mehmed Vakfı'na mütevellî olan Yahya muamelesiyle râyicü'l-vakt beş yüz altmış üç akçe deyni olduğunu ikrar etti. Bunun beş yüz akçesi karzdan, bâkisi ise müşterâ-yı makbûz kabâ bahâsındandır. Karz dışındaki miktar 958 senesi gurre-i Muharrem-i harâmından bir sene tamamına müecceldir. Mütevellî-yi mezbûr, mukır-rı merkûmu bi'l-muvâcehe tasdîk etti. Sonra Mahmud b. Ali, meblağ-ı merkûmun tamamına îcâb ve kabulü hâvî kefaletle kefil oldu.¹⁵

Bağ Satışı

اقر و اعترف فى مجلس الشرع الشريف داود بن مصطفى المعترف بلوغه بعد تحمل سنه عن قرية قرمان بانه قد باع من حامل هذا الكتاب عبد السلام خليفة بن يحيى الامام من القرية المزبورة و هو اشترى منه ما هو له و ملكه و ذلك الكرم الواقع فى القرية المزبورة المحدود بمسجد القرية المذكورة و بارض محمود و بالوادى و بالارض الموقوفة بجملة الحدود و الحقوق بثمان معين مقبوض قدره ثلثمائة درهم فضى رائج فى الوقت اقراراً صحيحاً شرعياً و اعترافاً صريحاً مرعياً مصداقاً من قبله وجاهاً حرّ فى التاريخ المزبور

14 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H. 956-963 / M. 1549-1556)*, haz. Orhan Gültekin, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 155 [v. 30a-5, 6 Kasım 1549].

15 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil (H. 956-963 / M. 1549-1556)*, haz. Orhan Gültekin, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 317 [v. 82b-3].

Karaman karyesinden bulûğa erdiğini itiraf eden ve yaşını da mütehammil bulunan Davud b. Mustafa, karye-i mezbûrede vâki', bir cânibden karye-i mezbûre mescidi, bir cânibden Mahmud'un arazisi, bir cânibden vâdi ve bir cânibden de arazi-i mevkûfe ile mahdûd bulunan bağını cümle hudûdu ve huku-kuyla râyicü'l-vakt üç yüz akçe semen-i muayyen-i makbûzla karye-i mezbûre imamı hâmil-i kitâb Abdüsselâm Halife b. Yahya'ya bey' ettiğini ikrâr ve itiraf etti. Vâki' ikrâr, Abdüsselam Halife kibelinden bi'l-muvâcehe tasdîk edildi.

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr [9 Şevvâli'l-mükerrem sene 987].¹⁶

Aczini İfade Eden Vasînin Değiştirilmesi

لما عجز الوصى المنصوب عن قبل الشرع الشريف نبى خليفة بن حسن المؤذن على الصغيرة المدعوة أمى بنت الحاج قابل المتوفى فى محلة سلمان اغا عن خدمة الوصاية نصب الحاكم الموقع حاملة هذا الكتاب عيني خاتون ابنة عبد الله وصياً على ابنتها الصغيرة المدعوة امى المذكورة لضبط احوالها و قبض اموالها المنتقلة اليها عن أبيها المتوفى المزبور فهى التزمت خدمة الوصاية المرقومة و قبلتها نصباً و قبولاً شرعيين حرّر فى التاريخ المزبور

Babası bundan akdem Selman Ağa mahallesinde vefat etmiş olan Ümmî bt. El-hâc Kâbil nâm sagîreye kibel-i şer' den mansûb vasî olan Müezzin Nebi Halife b. Hasan'ın vesâyet-i mezbûre hizmetini edâdan âciz kalması üzeri-ne hâkim, hâmiletü hâze'l-kitâb Aynî Hatun bt. Abdullah'ı kızı Ümmî nâm sagîre-i mezbûreye zabt-ı ahvâlî ve müteveffâ-i mezbûr babasından kendisi-ne intikal eden malların kabzı için vasî nasb etti. O da vesâyet-i merkûmeyi kabul edip hizmet-i lâzimesini edâyı üzerine aldı.

Hurrire fi't-tarihi'l-mezbûr [21 Şevvâl sene 987].¹⁷

Tebennî (Evlât Edinme) Kaydı

سَلِّمَتْ مَاهُ كَانَ خَاتُونَ ابْنَةَ بَاجِكُ التِّى هِى جَدَّة الصَّغِيرَةِ الْآتِيَةِ ذَكَرَهَا الصَّغِيرَةُ الْمَدْعُودَةُ شَاهِي بِنْتِ اِبْرَاهِيمِ الْمَتُوفَى اَبُوهَا لِتَبْنِي وَ الْعِيَالَةَ مِنْ حَامِلَةَ هَذَا الْكِتَابِ هَمْسَايَةَ خَاتُونَ ابْنَةَ عَبْدِ

16 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 68 [v. 2b-3, 29 Kasım 1579].

17 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 92 [v. 10a-1, 11 Aralık 1579].

الله و هي تسلمها منها للتبني و العيالة تسليمًا و تسلمًا صحيحين شرعيين ثم فرض الحاكم الموقع اعلاه لنفقة الصغيرة المذكورة و لكسوتها و لسائر حوائجها كل يوم من تاريخه درهماً واحداً فرضاً و تقديراً و اذن لها لصرها حرّ في التاريخ المزبور

Babası bundan akdem fevt olan Şâhî bt. İbrahim nâm sagîrenin ninesi Mâhgân Hatun bt. Bacık, torununu hâmiletü hâze'l-kitâb Hemsâye Hâtun bt. Abdullah'a tebennî ve iyâle için teslim etti. O da sagîre-i mezbûreyi tebennî ve iyâle için teslim aldı. Sonra hâkim-i muvakkı'-ı hâze'l-kitâb, sagîre-i mezbûrenin nafakası, kisvesi ve sâir havâici için tarih-i kitâbdan itibaren yevmî bir akçe takdir etti ve nineye meblağ-ı mezbûrenin sarfı için izin verdi.

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr [25 Şevvâl sene 987].¹⁸

Vasî Atanması

نصب الحاكم الموقع درويش ميرزا بن حسين وصياً للصغير المدعو زيني بن ابراهيم بن بابا على المتوفى ابوه لظبط احواله و حفظ امواله المنتقلة اليه من ابيه المتوفى المزبور و هو قبل الوصاية المرقومة و التزم باقامتها نصباً و قبولاً صحيحين شرعيين حرّ في التاريخ المزبور

Hâkim-i muvakkı', Derviş Mirza b. Hüseyin'i, babası bundan akdem fevt olan Zeynî b. İbrahim b. Baba Ali nâm sagîre zabt-ı ahvâli ve müteveffâ-yı mezbûr babasından kendisine intikal eden malların muhafazası için vasî nasb etti. O da vesâyet-i merkûmeyi kabul edip hizmet-i lâzimesini edayı üzerine aldı.

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr [6 Zilka'de sene 987].¹⁹

Şahsın Mahkemeye Gelmesine Kefil Olma

كفل احمد بن محمود عن محلة المعمورة بنفس مصطفى بن علي عن المحلة المذكورة ليحضر وقت الاستحضار بطلب عثمان بن عبدالله القزاز حرّ في التاريخ المزبور

18 *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rıfat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 100 [v. 12b-2, 15 Aralık 1579].

19 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rıfat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 116 [v. 17a-4, 25 Aralık 1579].

Ma'mûre mahallesinden Ahmed b. Mahmud, mahalle-i mezkûreden Mustafa b. Ali'nin nefisine ve kazzâz Osman b. Abdullah'ın hîn-ı mutâlebesinde ihzârına kefil oldu.

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr [7 Zilka'de sene 987].²⁰

Köle Azadı

شهد على بن عيسى الخياط الكائن فى المساكن المعروفة بسُلطان اودةلرى بقسطنطينية المحروسة الحاج احمد بن حسن الخياط الساكن فى محلة بوستانجى باشى بقرب الموضوع المعروف بقدرغة ليمانى من محلات المحمية المزبورة بمحضر من فخر الامائل و الاهالى رمضان افندى ابن محمّد غب الاستشهاد الشرعى المسبوق بالدعوى الصحيحة الشرعية الصادرة عن حامل هذا الكتاب رضوان بن عبدالله الاوسط الادجع الاقرن الاصفر اللون الافرنجى الاصل الكاتب بأن شجاع بك عبدالله الزعيم الاطنوي المتوفى قد اعتق و حرّر حال حياته و كمال عقله كائنا فى المساكن المسفورة منذ اربع سنين قبل تاريخه عبده و مملوكه رضوان الموصوف المزبور حسبة لله العظيم و ابتغاء لمرضات الرب الرحيم اعتقا و تحريراً صحيحين شرعيين شهادة صحيحة شرعية و معاملة معتبرة مرضية فحكم بعقده حكماً صحيحاً شرعياً فصار هو حراً كسائر الاحرار الاصليين له ما لهم و عليه ما عليهم حرّر فى ١١ ذى القعدة المبارك سنة ٧٨٩

Mahrûse-i Kostantiniyye'de vâki' Sultan odaları diye ma'rûf meskenlerde sâkin bulunan Terzi Ali b. İsa ve yine mahmiye-i mezbûrede Kadırga Limanı diye ma'rûf mevzi kurbundaki Bostancıbaşı mahallesinde sâkin olan Terzi El-hâc Ahmed b. Hasan nâm kimseler, fahru'l-emâsil ve'l-ahâlî Ramazan Efendi b. Mehmed mahzarında meclis-i şer' de hâzırân olup, orta boylu, kara gözlü, çatık kaşlı, sarışın, Efrenciyyü'l-asl, kâtib hâmil-i hâze'l-kitâb Rıdvan b. Abdullah'tan sâdır olan dava-yı sahiha-i şer'iyede gibbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, müteveffâ Za'ım Şücâ' Bey b. Abdullah, hâl-i hayatı ve kemâl-i akl ve sıhhatinde, tarih-i kitâbdan dört sene mukaddem yukarıda vasıfları zikredilen Rıdvan nâm abd-i memlûkini hasbeten lillâhi'l-azîm ve ibtiğâen li-marzâtî'r-rabbi'r-rahîm âzat ve tahrîr etmişti. Şehâdetleri mücebince müddeî-yi mezkûrun itkına hükmedildi. Abd-i mezbûr bu sûretle sâir ahrâr-ı asliyyîn-i mükellefîn gibi hür oldu.

²⁰ *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M.1579-1580)*, haz. Rıfat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 119 [v. 18a-1, 26 Aralık 1579].

Hurrire fi 11 Zilka'deti'l-mübârek sene 987.²¹

Mudârebe Ortaklığı

اقر محمد بن رمضان بأن عليه و فى ذمته لباعث السجل محمد بن جعفر مبلغا قدره
الفا درهم على طريق المضاربة الشرعية فما حصل من ربحه يكون بينهما نصفان اقرارا صحيحا
شرعيا مصدقا من قبله وجاها ثم كفل بدرك المبلغ المرقوم شاه قولى بن حضر كفالة شرعية
حرّر فى التاريخ المزبور

Mehmed b. Ramazan, rıbhın yarısı yarıya taksim edildiği mudârebeden dolayı üzerinde ve zimmetinde bâis-i sicil Mehmed b. Cafer'e iki bin akçe deyni olduğunu ikrar etti. Vâki' ikrar, dâin-i mezbûr kıbelinden bi'l-muvâcehe tasdik edildi. Sonra Şahkulu b. Hızır meblağ-ı merkûmun derkine kefil oldu.

Hurrire fi't-târihi'l-mezbûr [11 Zilka'deti'l-mübârek sene 987].²²

Mükâtebe Yoluyla Köle Azadı

اقر نصوح بن ابراهيم عن قرية باشى بيوكلى بانه كان كاتب قبل تاريخه مملوكه اسكندر
بن عبدالله الروسى الاوسط الاصفر الغنمى الافرق على خدمة عشرة سنين و الآن قد مضى
منه سنتان و بقى ثمان سنين فمتى ادى الخدمة المذكورة ولم يخن و لم يخالف امره يكون
حرا كسائر الاحرار

Başbüyük karyesinden Nasuh b. İbrahim, bundan akdem, orta boylu, sarışın, koyun gözlü, açık kaşlı, Rûsiyyü'l-asl İskender b. Abdullah nâm abd-i memlûkini on sene hizmet etmesi mukabilinde kitâbete kesmiş olduğunu ikrar etti. Şu ana kadar bunun iki senesi tamamlanmış olup geriye sekiz sene kalmıştır. İhanet ve emrine muhalefet etmeyip hizmet-i mezkûresini edâ ettiğinde sâir ahrâr gibi hür olacaktır [8 Zilhicce 987].²³

21 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 122 [v. 19a-1, 30 Aralık 1579].

22 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 123 [v. 19a-3, 30 Aralık 1579].

23 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 138 [v. 24a-1, 26 Ocak 1580].

Muhallefâtı Beytümâl Tarafından Zabtedilen Kimsenin Muhallefâtında Mirasçısının Hak İddia Ettiği

شهد فخر ارباب القلم ذخر اصحاب الرقم مصطفى جلی بن علی و نبی بن نصح
بمحضر من محمد سوباشی بن مصطفى الامین علی بیت المال الواقع بقضاء اسکدار و
یوروس المضبوطة بيده مخلفات المرحوم المدعو محمد جلی بن موسی المتوفی فی القرية
المعروفة بقانلیجق غب الدعوی و الاستشهاد الصادرین عن حافظ هذا الكتاب الحاج حبيب
بان المدعی المذكور عم و وارث للمتوفی المذكور لأن المتوفی المذكور ابن صلیب لموسی
و هما ای موسی و الحاج حبيب اخوان لاب و ام ابوهما محمود لا نعلم له وارثا سواه و
لا مستحقا لتركته الا إياه شهادة صحيحة مقبولة محكومة بموجبها بعد رعاية شرائطه و ذلك
بعد صدور كتاب حکمی عن قبل مولانا حسین بن منتش المولی بقضاء کومیش خلافة ناطق
مضمونه بما ذکر جرى ذلك و حرّر فی ۹۱ صفر سنة ۸۸۹

Fahru erbâbi'l-kalem ve zahru ashâbi'r-rakam Mustafa Çelebi b. Ali ve Nebi b. Nasuh nâm kimseler, Kanlıca diye ma'rûf karyede bundan akdem fevt olan Mehmed Çelebi b. Musa'nın muhallefâtını zabt eden, Üsküdar ve Yoros kazalarında vâki' Beytümâlin emini Mehmed Subaşı b. Mustafa mahzarında, hâfız-ı hâze'l-kitâb el-Hâc Habib'ten sâdır olan dava-yı sahiha-i şer'iyede gıbbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, müdde'î-yi mezkûr, müteveffâ-yı mezkûrun amcası ve vârisidir. Zira müteveffâ-yı mezkûr, Musa'nın sulbî oğludur. O ikisi yani Musa ve el-Hâc Habib ana-baba bir kardeştir, babaları Mahmud'dur. Müteveffâ-yı mezbûra ondan başka vâris ve terekesine ondan başka müstehak kimse ma'lûmumuz değildir. Şehâdetleri ba'de şerâitî'l-kabûl inde'ş-şer' muteber ve makbul olduktan sonra mücebince hükmedildi. İşbu hüküm, mazmûnunda burada zikredilen hususların kaydedildiği Gümüş kazası müvellâsı Mevlâna Hasan b. Menteş tarafından verilen hüccetin sudûrundan sonra verildi.

Cerâ zâlike ve hurrire fi 19 Safer sene 988.²⁴

Evin Vakfedilmesi

الحمد لله رب العالمين و الصلاة على سيدنا محمد افضل المرسلين و على آله و صحبه
اجمعين و على من تبعهم الى يوم الدين فهذه حجة صحيحة شرعية يعرب مضمونها عن ذكر ما

24 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rıfat Günalan, Mehmet Canatar, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 234 [v. 52b-3, 5 Nisan 1580].

dar evlâd-ı evlâd-ı evlâdına sonra mezbûre Sakine'nin () nâm zevcine sonra onun evlâdına, sonra evlâd-ı evlâdına sonra batnen ba'de batnin ve karnen ba'de karnin nesilleri kesilinceye kadar evlâd-ı evlâd-ı evlâdına, sonra mahalle-i mezbûre mescidinde imam olan kimseye şart etti. Tevliyet-i hasbiyyeyi mahalle mescidi imamı Halil Hoca b. Şuayb'a şart etti. Vâkıfe-i mezbûre menzili, sonra mütevellî Halil Hoca'ya teslim etti. Hâl bu minvâl üzere iken vâkıfe-i mezbûre vakıftan rucû' edip menzil-i merkûmu geri istedi. Mütevellî-yi mezbûr buna karşı çıkınca hâkimin huzurunda murâfa'a olundular. Vakfın sıhhatine ve lüzûmuna karar verilmesi talebinden sonra hâkim sıhhat ve lüzûm kavlini tercih ederek vakf-ı mezbûrun sıhhatine ve lüzûmuna hükmetti. Böylelikle vakıf, satılamaz, rehnedilemez, temlik edilemez, mirasa konu olmaz şekilde sahîh ve lâzım bir vakıf haline geldi. "Fe-men beddelehu ba'de mâ semî'ahû fe-innemâ ismuhu ale'l-lezîne yübeddilûnehu innallâhe semî'un alîm"

Cerâ zâlike ve hurrîre fî evâli Cumâdelûlâ sene elf.²⁵

Ev Bağışı

اقر فخر الاماثل و الاقران ذخر الاكابر و الاعيان مصطفى جاش ابن عبدالرحمان بانه قد وهب و منح لابنه الصلبي المدعو احمد جميع منزله الواقع بالمحلة الجامع العتيق من محلات سيروز المحروسة الحاوى على اربعة بيوت علوا و سفلا و على حمام و مطبخ و فرن و جنينة و كنيف و اصطبل فوqe اربعة بيوت المحدود بملك مصطفى جلى ابن على و بملك عبدى بك بن عبدالله و بملك ولى ابن رمضان و بملك محمد بن عبدالله و بالطريق العام بجملة الحدود و كافة الحقوق ثم انه قد قبض المزبور المزبور لاجل ابنه المزبور بولايته اقرارا شرعيا جرى ذلك و حرر فى اواخر احر الربيعين لسنة ٧٩٠.

Fahru'l-emâsil ve'l-akrân zahru'l-ekâbir ve'l-a'yân Mustafa Çavuş b. Abdurrahman nâm kimse, mahrûse-i Siroz mahallâtından Câmî'-i atîk mahallesinde kâin, fevkânî ve tahtânî dört beyti, hamamı, mutfağı, fırını, bahçeyi, helayı, üstünde dört oda bulunan ahırını müştamil, bir taraftan Mustafa Çelebi b. Ali mülkü, diğer taraftan Abdi Bey b. Abdullah mülkü, öteki taraftan Veli b. Ramazan ve Mehmed b. Abdullah mülkleri ve diğer taraftan da tarîk-ı âm ile mahdûd mülk menziline cümle hudûdu ve kâffe-i hukuku ile Ahmed nâm sulbî

25 *İstanbul Kadı Sicilleri: Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil (H. 999-1000 / M. 1590-1591)*, haz. Rifat Günalan, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2010, s. 127 [v. 9a-1, 14 Şubat 1592].

sagîr oğluna hibe ettiğini ikrâr etti. Sonra velayeti altındaki sagîr-i mezbûr nâmına menzil-i merkûmu velâyeten kabz etti.

Cerâ zâlîke ve hurrîre fî evâhiri Rebî'îlâhir sene 970.²⁶

Muhâla'a

خالعت دنيا بنت داود مع زوجها سليمان بن مصطفى من الغبراء اليسارى و هو خالع معها على مهرها المؤجل المعقود عليه نكاحها و ذلك المبلغ اربعة الاف درهم و نفقة عدتها و ساير دعاويها عليه مخالعة صحيحة شرعية ثم أبرأ كل منهما ذمة الآخر عن جميع الدعاوى و المطالبات و الايمان و المتخصصات عموما و خصوصا عن الدعاوى المتعلقة بينهما جرى ذلك و حرر فى ٧١ رجب سنة ٠٧٩

Dünya bt. Davud, sol gariblerinden Süleyman b. Mustafa nâm zevci ile hul' eyledi. Zevci de nikâhında taahhüt ettiği dört bin akçe miktarındaki mehr-i müecceli, iddet nafakası ve aleyhindeki davalardan feragat etmesi mukabilinde onunla hul' eyledi. Bütün da'vâ, mutâlebât, yemin ve muhâsamâttan umûmen ve aralarındaki zevciyyetle alakalı da'vâdan husûsen her biri diğerinin zimmetini ibrâ etti.

Cerâ zâlîke ve hurrîre fî 17 Receb sene 970.²⁷

Ümmü Veled

شهد مولانا رجب بن حمزة و اسكندر بن عبدالله و حسين بن على بمحضر فخر المشايخ الكرام مولانا الياس خليفة بن على الوصى المختار على ضبط مخلفات المرحوم مولانا مصلح الدين بن خضر المدرس غب الدعوى و الاستشهاد الشرعين الصادرين عن قمر بنت عبدالله البوسناوية القرناء الشهلاء الوسطاء الخنطية بان المرحوم المزبور قد استولد الحارية المدعوة المزبورة و هى ولدت منه ابنتها المدعوة فاطمة فلما قضى مولانا المزبور نجه صارت الحارية المدعية المزبورة حرة شهادة صحيحة شرعية مقبولة محكومة بموجبها جرى فى اواخر ذى الحجة سنة ٠٧٩

26 *İstanbul Kadı Sicilleri: Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 970-971/M. 1563)*, haz. Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2011, s. 59 [v. 3a-3, 23 Şubat 1563].

27 *İstanbul Kadı Sicilleri: Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 970-971/M. 1563)*, haz. Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2011, s. 121 [v. 25a-4, 12 Mart 1563].

Mevlâna Receb b. Hamza, İskender b. Abdullah ve Hüseyin b. Ali nâm kimseler, müderris merhûm Muslihiddin b. Hızır'ın muhallefâtının zaptına vasiyy-i muhtâr olan fahru'l-meşâyıhı'l-kirâm Mevlâna İlyas Halife b. Ali mahzarında, Bosnaviyyetü'l-asl, çatık kaşlı, elâ gözlü, orta boylu, buğday tenli, Kamer bt. Abdullah'tan sâdır olan da'vâda gibbe'l-istişhâd şöyle şehâdet ettiler ki, merhûm-i mezbûr, müdde'îye-i mezbûre câriyeyi istilâd etmiş ve câriye-i merkûme de ondan Fatıma nâm kızını doğurmuştur. Mevlâna-yı mezbûra ecel erişip rabbine kavuştuğunda câriye-i mezbûre hür olmuştur. Şehâdetleri [ba'de't-ta'dîli's-şer'î ve't-tezkiyeti's-şer'îyye inde's-şer' makbûl ve mûteber olmağın] mûcebince hükmedildi.

Cerâ fî evâhiri Zilhicce sene 970.²⁸

Köle Azadı

اقر و اعترف في مجلس الشرع الشريف الرجل المدعو محمد بن عبدى الساكن بمحلة امك يمز من محلات قسطنطينية بانه قد اعتق و حرر عبده و مملوكه المعترف بالرق له حامل الكتاب احمد بن عبد الله الافرق الاشهل الاوسط البغداني اصلا حسبة لله تعالى و طلبا لمرضاته اعتاقا و تحريرا صحيحين شرعيين اقرارا و اعترافا صرحين مرعيين فصار هو حرا كساير الاحرار الاصليين جرى ذلك و حرر في اواسط ربيع الآخر سنة اثنتين و الف

Kostantınıyye mahallâtından Emek yemez mahallesinde sâkin olan Mehmed b. Abdi nâm kimse meclis-i şer'-i şerîfde hâzır olup, kendisine rıkkını mu'terif olan, açık kaşlı, elâ gözlü, orta boylu, Boğdan asıllı, hâmil-i hâze'l-kitâb Ahmed b. Abdullah nâm abd-i memlûkünü hasbeten lillâhi te'âla ve taleben li-marzâtihî âzat ve tahrîr ettiğini ikrâr ve i'tirâf etti. Abd-i memlûk-i mezbûr bu sûretle sâir ahrâr-ı asliyyin gibi hür oldu.

Cerâ zâlike ve hurrîre fî evâsıtı Rebî'îlâhir sene isneteyn ve elf.²⁹

28 *İstanbul Kadı Sicilleri: Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil (H. 970-971 / M. 1563)*, haz. Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2011, s. 121 [v. 69b-4, 20 Ağustos 1563].

29 *İstanbul Kadı Sicilleri: Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil (H. 1002-1003 / M. 1594-1595)*, haz. Rasim Erol, Hüseyin Kılıç, Mehmet Akman, İstanbul: İSAM, 2011, s. 53 [v. 7b-2, 22 Ocak 1594].